

Referendumcommissie provincie Noord-Holland

Aan de Provinciale Staten van de provincie Noord-Holland
cc. Gedeputeerde Staten van de provincie Noord-Holland

24 oktober 2022

Onderwerp: advies referendumverordening Noord-Holland

Geachte leden van Provinciale Staten,

Op 23 april 2018 hebben Provinciale Staten (PS) van Noord-Holland op voordracht van Gedeputeerde Staten (GS) de Verordening van Provinciale Staten van de provincie Noord-Holland houdende regels omtrent Referendum (hierna: de verordening) vastgesteld. De voordracht was tot stand gekomen in reactie op een verzoek van PS aan GS om een voorstel te doen voor een nieuwe Referendumverordening. In 2022 is de verordening praktisch relevant gebleken, nadat op 1 maart 2022 de Stichting Windalarm een tweetal kennisgevingen indiende, waarin werd aangegeven dat inwoners van de provincie Noord-Holland een referendum wilden verzoeken over twee voorgenomen besluiten. Op 23 mei 2022 besloten PS deze verzoeken niet toelaatbaar te achten, waarna vooralsnog een einde kwam aan dit initiatief.

Op grond van de verordening is een referendumcommissie (hierna: de commissie) ingesteld. Op 6 juni 2021 hebben GS een Reglement van orde referendumcommissie vastgesteld (Besluit van Gedeputeerde Staten van de provincie Noord-Holland van 6 juli 2021, nr. 1651845/1652202 houdende regels omtrent de referendumcommissie, hierna: het reglement). In de verordening en het reglement worden taken en verantwoordelijkheden aan de commissie opgedragen dan wel toegekend, waaronder het geven van gevraagd of ongevraagd advies aangaande het referendumproces. De commissie heeft zich de afgelopen periode vanuit deze taakstelling en tegen de achtergrond van een mogelijk provinciaal referendum gebogen over de verordening. De commissie, die zich nadrukkelijk als een commissie van advies (!) van PS beschouwt, ziet daarin aanleiding PS (en GS) te adviseren over deze verordening en eventuele wijzigingen in de regelgeving met betrekking tot het bieden van de mogelijkheid aan inwoners van Noord-Holland om een referendum te laten houden.

Advies

De commissie is zich ervan bewust dat het opstellen van een regeling voor een provinciaal referendum een complexe aangelegenheid is, en waardeert de inspanningen om te komen tot de huidige provinciale verordening. Er kan immers niet één-op-één geput worden uit andere, beproefde regelgeving. Momenteel bestaat geen relevante wetgeving op landelijk niveau; bestaande provinciale referendumverordeningen zijn niet middels feitelijke toepassing aan de referendumpraktijk getoetst. Op lokaal niveau hebben vele gemeenten een verordening, deels geïnspireerd door of gebaseerd op de VNG-modelverordening, maar de eigen aard en inrichting van het provinciale politieke en bestuursniveau maken dat gemeentelijke verordeningen weliswaar suggesties aanreiken maar geen integraal model bieden voor een provinciale referendumverordening.

De commissie zag zich vanwege het voornoemde initiatief van de Stichting Windalarm geplaatst voor het mogelijk op korte termijn daadwerkelijk 'gebruiken' van de verordening en heeft tijdens herhaald overleg deze verordening besproken in termen van onder meer uitvoerbaarheid. Dat heeft geresulteerd in het voorliggende advies met betrekking tot enkele

uiteenlopende mogelijkheden tot verbetering; de commissie meent dat verbeterpunten bestaan van inhoudelijk-beleidsmatige, van bestuursrechtelijk-juridische en van praktische aard. Daarnaast is de commissie van mening dat de toegankelijkheid en helderheid van de verordening allicht op punten voor verbetering vatbaar zijn. De commissie zal in het navolgende dan ook een aantal *algemene* voorname aandachtspunten ter overweging voordragen.

A. Voorafgaand aan een referendum

Het aantal fases

In de huidige verordening kent de aanloop van het referendumproces met de kennisgeving, het inleidende verzoek en het definitieve verzoek drie onderscheiden fasen en activiteiten. Ten behoeve van de transparantie en het te onderhouden tempo van het referendumproces in deze aanvangsfase, lijkt het de commissie raadzaam te overwegen één van de drie fasen te schrappen. Immers, het is voor alle betrokkenen zaak dat snel duidelijkheid ontstaat over het al dan niet plaatsvinden van een referendum evenals over de status en inwerkingtreding van genomen besluiten. Dan resteren twee momenten, zoals in lokale regelingen veelal het geval is, waarmee wordt nagegaan of voldoende draagvlak bestaat om een referendum te houden. De commissie acht in dat verband dat een inleidend verzoek - dat in de plaats komt van de huidige kennisgeving en voorafgaat aan de stemming over het alsdan omstreden besluit- en vervolgens een definitief verzoek tot het houden van een referendum volstaat. Daarbij geeft de commissie in overweging om voor het inleidend verzoek een drempel te hanteren van 1.000 ondersteuning (in plaats van het huidige aantal van 500 bij de kennisgeving), om een indruk te krijgen van het draagvlak in eerste instantie voor een eventueel referendum. De commissie denkt overigens dat aldus per saldo het proces met enkele weken wordt verkort en ziet tevens voordelen in termen van helderheid en uitvoerbaarheid van het proces, ook in de ogen van kiesgerechtigde burgers.

De uitsluitingsgronden

Niet over alle provinciale besluiten is een referendum mogelijk. De verordening stipuleert middels de uitsluitingsgronden in welke gevallen een onderwerp niet referendabel hoeft te worden geacht. De uitsluitingsgrond van artikel 5, tweede lid, onder n. ('waarvan de inwerkingtreding of uitvoering niet kan worden uitgesteld vanwege de ermee gemoeide spoedeisende of dringende provinciale belangen') en derde lid kan in dezen verwarrend zijn, onder meer door de onderscheiden kwalificaties spoedeisend en dringend. Het verschil ertussen is niet evident en de interpretatie en het gebruik ervan zijn problematisch in het licht van de mogelijkheid om de inwerkingtreding van een besluit waarover een referendum kan worden gehouden niet op te schorten, als dat geen uitstel kan lijden (artikel 11, derde lid).

Merk allereerst op dat artikel 11, derde lid een 'dubbeling' lijkt te zijn de genoemde uitsluitingsgrond: als het omstreden besluit werkelijk geen enkel uitstel duldt, lijkt sprake van de spoedeisendheid en dringendheid waarvan de uitsluitingsgrond melding maakt. In dat geval kan met het oog op de helderheid van het referendum- en besluitvormingsproces worden besloten dat het onderwerp/besluit niet referendabel is. Mogelijk kan alsdan artikel 11, lid 3, worden geschrapt.

Specifiek over de uitsluitingsgrond geeft de commissie in overweging om de twee kwalificaties terug te brengen tot een enkele kwalificatie, te weten 'spoedeisend'. Deze kwalificatie lijkt objectiever en minder politiek gevoelig of ambigu te zijn dan 'dringend' en kan daardoor onwenselijke, te zeer (partij)politiek geladen discussies in deze fase van het referendumproces voorkomen. Immers, als eenmaal een initiatief vanuit de provinciale bevolking ondernomen wordt, past terughoudendheid en zelfbeperking van de instituties van de vertegenwoordigende democratie.

Peildata kiesgerechtigdheid

De peildatum voor de vaststelling van de kiesgerechtigdheid bij het houden van het referendum is eenduidig. Dat geldt echter niet voor de voorafgaande fases. Ten aanzien van de kennisgeving is geen peildatum vastgesteld. In de artikelen 15 en 25 (inleidend verzoek resp. definitief verzoek) is geregeld dat bepalend is of de ondertekenaar kiesgerechtigd was op enig tijdstip binnen de termijn gegeven voor het indienen van het verzoek. Dit maakt vanwege de brede tijdsperiode daarvan (over meerdere dagen) de controle van de geldigheid van de ondersteuningsverklaring complex zo iet onmogelijk. De commissie adviseert om als peildatum voor de vaststelling van de kiesgerechtigdheid voor de kennisgeving – in ons advies: het inleidend verzoek – de datum te hanteren dat de provincie de lijsten voor de ondersteuning van de kennisgeving beschikbaar stelt. Voor de kiesgerechtigdheid bij het definitieve verzoek kan als peildatum de dag waarop PS het omstreden besluit heeft genomen worden gebruikt.

Cumulatie of bijtelling van ondersteuningsverklaringen

Het al dan niet cumuleren van ondersteuningsverklaringen dient helder geregeld te zijn. In de huidige systematiek van kennisgeving en inleidend plus definitief verzoek is het raadzaam om de ondersteuning van de kennisgeving niet in een latere fase mee te tellen, onder meer omdat het omstreden besluit op het moment van de kennisgevingsfase nog niet vaststaat en het dus denkbaar is dat de kennisgeving enerzijds en het inleidende en definitieve verzoek anderzijds als gevolg van amendering op niet identieke besluiten betrekking hebben. Daar komt bij dat een eenmaal gegeven ondersteuning niet kan worden ingetrokken. In de in dit advies voorgestelde systematiek – één fase voorafgaand aan het nemen van het besluit en één fase daarna – zou dat betekenen dat de ondersteuning van inleidend en definitief verzoek niet cumulatief zijn.

Het vaststellen en bekendmaken van uitslagen

- Bevoegd bestuursorgaan

Het vaststellen en bekendmaken van de uitslag van het inleidende en definitieve verzoek berust volgens de verordening bij de commissie, die daarmee de rol van een bestuursorgaan krijgt naast de (geprefereerde) rol van adviesorgaan. De commissie is om meerdere redenen geen voorstander van deze combinatie van rollen in één en hetzelfde referendumproces (zie ook hieronder). De bestuurlijke taken van de commissie houden bijvoorbeeld in dat de commissie besluiten moet nemen die aan de bestuursrechter kunnen worden voorgelegd. Met het oog op de primair adviserende en secundair toezichthoudende rol die de commissie als onafhankelijk orgaan behoort en hoopt te kunnen vervullen, acht zij dit ongewenst. De commissie geeft dan ook in overweging om de verantwoordelijkheid voor de uitvoerende en beslissende taken in de verzoekfases van het referendum neer te leggen bij (de voorzitter van) Provinciale Staten.

- De controle van de ondersteuningsverklaringen

Ondersteuningsverklaringen kunnen digitaal en schriftelijk op digitaal te downloaden lijsten worden ingediend. Deze verklaringen dienen te worden gecontroleerd op de kiesgerechtigdheid van de ondertekenaars (vgl. art. 17 en 18 verordening). In de verordening wordt geregeld dat bij de telling van ingediende ondersteuningsverklaringen de kiesgerechtigdheid kan worden gecontroleerd op basis van een steekproef (art. 18). De commissie is van mening dat dit enigszins problematisch (en mogelijk bestuursrechtelijk aanvechtbaar) is, omdat steekproeven per definitie schattingen zijn met foutenmarges; een integrale, volledige controle moet plaatsvinden om een uitslag onomstreden vast te stellen.

- De bekendmakingsprocedure

In de artikelen 29 tot en met 31 van de verordening is de bekendmaking van de uitslag van het definitieve verzoek geregeld. De regeling voorziet in een openbare zitting. De commissie

meent dat deze procedure relatief zwaar is en daardoor allicht onnodig. Een gewone vaststelling zoals geregeld voor het - in de huidige verordening- inleidende verzoek acht de commissie voldoende.

- **Ter inzage leggen ongeldige ondersteuningsverklaringen**

De vaststelling van de uitkomst van de tellingen zal controleerbaar en onderwerp van openbare verantwoording moeten zijn. Als onderdeel van dat proces is nu geregeld dat een kopie van het formulier waarop één of meer ondersteuningsverklaringen ongeldig zijn verklaard voor een ieder ter inzage ligt. De commissie acht dit potentieel problematisch. Zowel vanwege aspecten van privacy als met het oog op het feit dat hoogst waarschijnlijk het merendeel van de ondersteuningsverklaringen digitaal worden ingediend, wat de ter inzage legging uitermate compliceert. De verplichting dat een protocol over de telling wordt opgemaakt, lijkt de commissie voldoende waarborg voor een zorgvuldig proces op dit punt.

- **Drempels inleidend en definitief verzoek**

Voordat een verzoek om een referendum wordt gehonoreerd zullen er voldoende verklaringen ter ondersteuning van dat verzoek moeten zijn ingediend. Bij overname van de in dit advies opgenomen suggestie dat de kennisgeving wordt vervangen door een inleidend verzoek en vervolgens een definitief verzoek benodigd is, kan de grens voor het definitieve advies worden gesteld/gehandhaafd op 45.000 ondersteuningsverklaringen. Zoals al aangegeven, kan voor het inleidend verzoek een drempelaantal van 1.000 handtekeningen worden gehanteerd. Dit aantal indiceert op valide en afdoende wijze het draagvlak van het verzoek zonder een te hoge drempel op te werpen in deze eerste fase van het proces, en maakt het ook mogelijk om, eveneens in een kort tijdsbestek, het aantal en de geldigheid van ondersteuningsverklaringen ambtelijk te controleren.

De vernietiging van de ondersteuningsverklaringen

De verordening regelt de vernietiging van de ingediende ondersteuningsverklaringen voor de gevallen dat geen referendum zal worden gehouden. Een dergelijke vernietiging zal uiteraard ook moeten gebeuren in de gevallen dat er wel een referendum wordt gehouden.

B. Het proces van het referendum

Volgen procedure verkiezing leden van Provinciale Staten in de Kieswet

De regeling in de verordening van de stemming over het referendum is enigszins hybride. Aan de ene kant wordt de procedure uit de Kieswet voor de verkiezing van de leden van Provinciale Staten van toepassing verklaard, hetgeen de commissie juist voorkomt. Tegelijkertijd worden de taak en de verantwoordelijkheid voor het controleren en vaststellen van de uitslag bij de commissie belegd. Dit acht de commissie minder gelukkig, en onnodig. De commissie adviseert om conform de procedure bij de verkiezing van de leden van Provinciale Staten de voorzitter van het Centraal Stembureau van Haarlem hiervoor aan te wijzen.

Rol gemeenten

De gemeenten in Noord-Holland vervullen een belangrijke, praktisch onmisbare rol bij de uitvoering van het provinciale referendum. Zij hebben daarenboven de benodigde ervaring en expertise. Toch kunnen aan gemeenten niet exact dezelfde taken worden toebedeeld als bij reguliere verkiezingen voor vertegenwoordigende organen. Zo acht de commissie de bepaling in de verordening (art. 40, eerste lid) dat de tekst van een aan een referendum onderworpen besluit op de gemeentehuizen verkrijgbaar zal zijn niet geheel passend. Het is immers bovenal aan de provincie om dat besluit op een toegankelijke wijze voor alle kiesgerechtigden beschikbaar te stellen, bijvoorbeeld door publicatie op de site van de provincie en het op verzoek toezenden (digitaal of op papier). Verder kan de commissie zich goed voorstellen dat voor de bepaling van de dag waarop het referendum wordt gehouden de gemeenten tijdig

worden geconsulteerd aangaande eventuele (on)mogelijkheden voor de organisatie van de stemming bij het referendum.

Drempel geldigheid uitslag

De drempel voor de bepaling of het aan het referendum onderworpen besluit door de kiesgerechtigden wordt verworpen is het type van een zogenoemde uitkomstdrempel, die niet gereleerd is aan de opkomst bij het referendum, zoals een opkomstdrempel. Weliswaar zal een meerderheid van het aantal geldig uitgebrachte stemmen tegen het aan het referendum onderworpen besluit moeten zijn uitgebracht, maar dat is niet voldoende. Het aantal geldig uitgebrachte stemmen tegen het aan het referendum onderworpen besluit zal daarnaast hoger moeten zijn dan 30% van *het totale aantal kiesgerechtigden* voor het referendum (art. 4 verordening). De commissie stelt om principiële en overige redenen voor deze drempel, of een drempel als zodanig, te heroverwegen en allicht geheel af te schaffen (de VNG modelverordening voor gemeenten kent een dergelijke drempel niet). De uitslag van een referendum is immers, in alle gevallen en ten principale, enkel en alleen een advies aan PS, dat door alle statenleden op enigerlei wijze kan worden meegewogen in de besluitvorming. De uitslag is niet bindend en kan dat (juridisch) niet zijn. Het opnemen van een – overigens hoe dan ook enigszins arbitraire – drempel in de verordening wekt echter de (valse) schijn dat dit wel het geval is. Tegelijkertijd is het idee van een ‘ongeldig advies’ – omdat er onvoldoende tegenstemmen zijn – vanwege de aard van elke advies inherent problematisch. Daar komt bij dat de momenteel in de verordening opgenomen drempel zo hoog is dat het in de praktijk extreem moeilijk zal blijken deze te halen; feitelijk staat aldus al op voorhand vast dat een referendum een niet-geldige uitslag zal opleveren.¹ Ten derde is het zo dat deze drempel een vanuit democratisch oogpunt pervers effect heeft: de drempel stimuleert immers een deel van de kiesgerechtigden, te weten de voorstanders van een voorgenomen besluit, geenszins om deel te nemen aan het referendum. De drempel is in essentie enkel relevant voor de tegenstanders. Bij een democratisch instrument dat toch mede is bedoeld om de participatie van alle (kiesgerechtigde) burgers aan het democratische proces te bevorderen, is een dergelijke voor alle betrokkenen in feite anders van invloed zijnde drempel een evidente onwenselijkheid. Al met al lijkt het afdoende dat na de uitslag van een referendum het omstreden besluit opnieuw wordt geagendeerd in Provinciale Staten, waarbij de uitkomst van het referendum bij de afwegingen van statenleden nadrukkelijk zal worden betrokken.

Mocht ons advies om de drempel voor het genereren van een geldige raadgevende uitspraak te schrappen niet worden overgenomen, dan stelt de commissie voor de aard (uitkomstdrempel) en met name de hoogte van de drempel nader te overwegen.

Opkomstpercentage

Door het van toepassing verklaren van delen van de Kieswet wordt in de verordening geregeld dat het opkomstpercentage per gemeente en in het totaal wordt vastgesteld. Voor de uitkomst van het referendum is dit percentage, bij de huidige drempel voor geldigheid, niet relevant: van belang is slechts of 30 procent van het totale aantal kiesgerechtigden zich tegen het aan het referendum onderworpen besluit heeft uitgesproken. Het opkomstpercentage heeft

¹ Uitgaande van het aantal provinciale kiesgerechtigden in 2019 (2.082.562) zouden bij een uitkomstdrempel van 30% hoe dan ook ten minste 624.769 deelnemers aan het referendum tegen dienen te stemmen om de uitslag ‘geldig’ te maken. Bij een opkomst lager dan 30% zou dan in geen geval een geldige uitslag tot stand kunnen komen. Bij een referendumopkomst van 30% zou dat inhouden dat alle deelnemers tegen zouden moeten stemmen en niemand voor om een geldige uitslag te genereren. Bij een opkomst van 40% zou pas van een geldige uitslag sprake zijn bij ten minste 76.8% tegenstemmers en slechts 23.2% voorstemmers; bij een opkomst van 50% bij ten minste 60% tegenstemmers en 40% voorstemmers, bij een opkomst van 56.34% (zoals bij de PS-verkiezingen van 2019) 53.2% tegenstemmers en 46.8% voorstemmers. In een systeem waarbij een democratische vuistregel bij verkiezingen luidt dat bij een keuze tussen twee opties ‘de meeste stemmen gelden’ is een dergelijke interpretatie van een volksstemming evident problematisch.

echter in het kader van het referendum geen zelfstandige betekenis. De expliciete verplichting om het opkomstpercentage vast te stellen kan dan ook vervallen.

C. Rol en taken referendumcommissie

De commissie ziet zichzelf bij sterke voorkeur als een onafhankelijk permanent adviesorgaan. In die specifieke en enigszins beperkte rol ziet de commissie het als haar taak om Provinciale Staten, en eventueel andere betrokken actoren, gevraagd of ongevraagd van advies te dienen over het instrument van het referendum in het algemeen en de praktische toepassing ervan bij specifieke referendumverzoeken, en op een eventueel referendumtraject toezicht te houden. Dit alles met het oog op de zorgvuldigheid van het gehele referendumproces.

In de verordening en het reglement wordt aan de commissie echter een veelheid van formeel en feitelijk uiteenlopende taken toegekend: adviserende, toezichthoudende, besluitvormende, uitvoerende en evaluerende taken. Ook worden aan de commissie voorname taken met betrekking tot de communicatie over het referendum en omstreden besluit toegekend (art. 40, lid 2; zie ook hieronder). De commissie, die geen uitvoerend of ondersteunend apparaat heeft en dat ook niet behoort te hebben (behoudens een secretaris), meent dat de combinatie van haar primaire taak als onafhankelijk adviesorgaan zal wringen met de overige toegedeelde taken, die haar onder andere dringen in de rol van bestuursorgaan. De formeel en feitelijk moeizaam of niet te combineren rollen van adviesorgaan en bestuursorgaan acht de commissie ongewenst.

De bestuurlijke taken die voortvloeien uit de verordening en het gevolg zijn van een lopend referendumproces dienen naar de mening van de commissie te worden toegekend aan (de voorzitter van) Provinciale Staten en de uitvoerende taken aan Gedeputeerde Staten dan wel de voorzitter daarvan.

Met het oog op transparantie over taken en bevoegdheden van de commissie en andere actoren adviseert de commissie om de bepalingen van het reglement van orde in de verordening zelf op te nemen.

D. Communicatie

Een actieve en eenvoudig toegankelijke voorlichting met betrekking tot het referendum is van groot belang. Het gaat alle inwoners van de provincie aan. Naast de algemene voorlichting over de verordening en het referendum als participatie- en besluitvormingsinstrument, waarbij de commissie een begeleidende en adviserende rol heeft, vindt de commissie het vooral ook van belang dat actuele informatie per referendumverzoek inzichtelijk en goed toegankelijk is voor belangstellenden. Dat is nu niet evident het geval. Belangstellende burgers moeten zoeken naar die informatie, die niet is te vinden in dossiers per referendumverzoek gerangschikt onder één *link op de provinciale website*. Communicatie over de inhoud en betekenis van het omstreden besluit is niet aan de commissie als zodanig maar is primair aan de in de politieke strijd en campagne betrokken partijen, waarbij de commissie desgewenst in voorkomende gevallen als arbiter optreden kan. Voor PS en GS is het van groot belang zich te realiseren dat het tijdens de referendumcampagne zaak is een gelijk speelveld voor allen te realiseren, en dat niet te verstoren door de inzet van provinciale middelen en menskracht in het voordeel van één van in de strijd betrokken posities.

De commissie adviseert overigens om tijdens de looptijd van een inleidend of definitief verzoek wekelijks de stand te publiceren van het aantal ingediende ondersteuningsverklaringen.

E. Evaluatie

In de verordening (art. 67) is bepaald dat Gedeputeerde Staten na afloop van een eerste referendum aan Provinciale Staten een verslag uitbrengen over de doeltreffendheid en de effec-

ten van de referendumverordening. Vanzelfsprekend zal de commissie het tot haar taak rekenen om een bijdrage te leveren aan de evaluatie van een gehouden referendum in termen van gang van zaken en procedures. Daarbij tekent de commissie wellicht ten overvloede aan dat het in de ogen van de commissie aan de provincie kan zijn om het proces te evalueren, maar het allicht eerst en vooral aan de kiezers en burgers van de provincie is om de doeltreffendheid daarvan te beoordelen.

Slot

De provincie Noord-Holland kent een uitgebreide maar vooralsnog niet ten volle aan de praktijk getoetste verordening. Bij het doornemen van de verordening heeft de commissie, vanwege de inhoud en structuur van de verordening maar mede in het licht van op lokaal niveau ruim opgedane ervaring door leden van die commissie, gesignaleerd dat meerdere onderdelen van de verordening kwetsbaar zijn en ruimte bieden voor verbetering via verandering. In het bovenstaande zijn de voornaamste suggesties opgenomen.

Samengevat adviseert de commissie op de belangrijkste hoofdpunten:

- * het aantal fases voorafgaand aan een mogelijk referendum te verminderen van drie naar twee;
- * de uitsluitingsgrond van spoedeisende of dringende provinciale belangen terug te brengen tot spoedeisende provinciale belangen;
- * de uitkomst van een referendum niet te kwalificeren als geldig of ongeldig afhankelijk van opkomst en uitslag maar zuiver als een bij de heroverweging van het aan het referendum onderworpen besluit te betrekken advies en het schrappen van een drempel voor de uitkomst van het referendum;
- * de referendumcommissie en de voorzitter ervan in beginsel slechts te belasten met een adviserende rol binnen het gehele referendumproces en overige (bestuurs)taken te beleggen bij GS dan wel PS.

De commissie heeft getracht kritisch maar bovenal constructief te kijken naar de voorliggende verordening, vanwege het belang van een (toekomstig) zorgvuldig en transparant provinciaal referendumproces. Haar constructieve houding is ook de basis van het aanbod om ook in het vervolg, mocht besloten worden tot aanpassing van de verordening, een bijdrage te willen leveren aan het denken over en aanpassen van de verordening. Tevens is de commissie vanzelfsprekend bereid om dit advies nader toe te lichten en daarover in gesprek te gaan met PS (en GS).

Hoogachtend,

Referendumcommissie van de provincie Noord-Holland,

secretaris

voorzitter